

ВЕСІЛЬНІ ПІСНІ ХОТИНЩИНИ В ЗАПИСАХ ПЕТРА НЕСТЕРОВСЬКОГО

У статті аналізуються перші записи весільних пісень Хотинщини, котрі здійснив у чотирьох селах Наддністрянщини призабутий український народознавець Петро Нестеровський на початку ХХ століття.

Ключові слова: Північна Бессарабія, Буковина, весільна пісня, обряд, текст, етап, вінок, молода, молодий.

Васи́лий Ко́стик

Свадебные песни Хотинщины в записях Петра Нестеровского

В статье анализируются первые записи свадебных песен Хотинщины, которые зафиксировал в четырёх сёлах Северной Бессарабии малоизвестный украинский народовед Петр Нестеровский в начале ХХ века.

Ключевые слова: Северная Бессарабия, Буковина, свадебная песня, веночек, жених, невеста.

Vasyl Kostyk

Khotyn Wedding Songs in Petro Nesterovsky's Records

The given article analyzes the first records of the wedding songs of the Khotyn area made by the Ukrainian folklore expert Petro Nesterovsky in four villages of the Northern Bessarabiya at the beginning of the 20th century.

Key words: the Northern Bessarabiya, Bukovyna, wedding song, lyrics, ritual, stage, wreath, bride, bridegroom.

Звичаї та обряди українців Хотинщини здавна фіксувалися у народознавчих зводах. Кулька коротких текстів весільних пісень тодішнього „Хотинського уезда” вперше вмістив у працях етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Рський край П. Чубинський. Але вони не висвітлюють сам хід історичного обряду.

Історична Хотинщина була об'єктом зацікавлення українського записувача та дослідника Петра Нестеровського. Про цього етнологу вперше довідемося з Енциклопедії українознавства [6, с. 3952]. Подвижницька народознавча праця П. Нестеровського висвітлена в статті А. Яківчука „Вірний син Наддністрянської Буковини...” [7, с. 66-69]. У 1905 році він надрукував у „Київській старовині” „Матеріали по етнографії бессарабських русинів”. Це звід фольклорних та народознавчих записів, які містять 55 пісень (22 весільні зразки, одна колядка, дві хороводні і 30 пісень різноманітного змісту – ліричні), п'ять оповідань, чотири замовляння, 26 загадок, 79 прислів'їв та приказок і одна молитва.

Записам передує невеличкий коментар, у якому П. Нестеровський трактує „бессарабських русинів або руснаків”, як „малоросів” (тобто українців – В. К.) Північної Бессарабії. Вони займають верхнє дністровське узбережжя і так звану бессарабську Буковину. Тоді вона межувала з австрійською провінцією з такою ж назвою, з якою вона колись утворювала одне ціле.

Він стверджував, що за своїм зовнішнім виглядом бессарабські русини мало подібні на наших українців. Їх часто з першого погляду помилково приймають за молдаван або їх сусідів. Завдяки тривалому сумісному мешканню з молдаванами, вони встигли від них дещо перейняти, а в деяких місцях навіть і зовсім зрумунізуватися.

П. Нестеровський справедливо зауважує, що в етнографічному відношенні „русини” Північної Бессарабії перебувають у родинному зв'язку з „русинами” Буковини і Галичини. Щоправда минулі століття „влили в їх поріділу, завдяки румунізації, масу немало українського елемента із задністровських і задніпровських земель”. Внаслідок цього старовинний „русинський тип”, а особливо по дністровському узбережжю, на південь від міста Хотина, є в наш час трохи видозміненим.

Тоді, на початку ХХ століття, він налічував усіх «русинів» (українців – В. К.) у межах Бессарабії 250 тисяч.

Територія, котру вони заселяли, обіймала не більше 150 кілометрів у довжину й 30-40 кілометрів у ширину. На порівняно обмеженій площі землі, бессарабські українці мають однак окремі індивідуальні відмінності, які стосуються зовнішнього і внутрішнього побуту. Щодо цих відмінностей, то П. Нестеровський поділяє їх на три наступні групи:

- 1) буковинці або русини бессарабської Буковини, котрі утримали більше за інших старовинний русинський (український – В. К.) тип;
- 2) русини поселень, що прилягають до міста Хотина;
- 3) русини, котрі групуються біля містечок Бричани і Сокиряни.

Записи пропорованих матеріалів П. Нестеровський зробив у наступних селах: Грозинцях (буковинське поселення), Каплівці і Керстенцях (поселення, що прилягає до міста Хотина) і Вітрянці (південне українське село поблизу містечка Сокиряни).

Буковинський записувач зазначив, що незначну кількість весільних пісень та колядок він уже вмістив у своєму нарисі „Бессарабські русини”. З інших записів весільних пісень українців (наприклад, села Атаки) йому відомі записи В. Яблоновського у статті (як він її трактує) „Весілля в Отаках”, що була вміщена у „Київській старовині” за травень 1905 року [5, с. 205-227].

Зразки весільної обрядової поезії, котрі зафіксував П. Нестеровський, записані від селян місцевої округи, вони стосуються етапів весільних обрядів Хотинщини. Адже, як зауважила М. Шубравська, ця обрядова пісня не існує поза обрядом [4, с. 7]. Шкода, однак, що етнолог не нотував самого ходу весілля, а це б значно доповнило і прояснило картину.

Найраніша фіксація стосується обряду вінкоплетення. Про цей ритуал у нього є два записи. Один зроблено у селі Керстенці Хотинського району, інший – у селі Вітрянка, тепер Сокирянського району Чернівецької області. Ці тексти, як зазначив сам дослідник, виконуються в суботу як під час самого плетення вінка для молодої, так і по закінченні.

А в городі (в огороді – П. Н.) чорнобривці росцвітають,
Вже Марійци русу-косу расплитають.
Росцвилыся чернобрывци до ліку,
Вже расплелы Марійци русу-косу до віку
(с. Вітрянка) [2, с. 79-80].

По закінченню плетення вінка нареченій цей ритуал супроводжується зазвичай плачем дівчини.

Ходы молода по подвірычку
Та й жалобно плаче,
А за нею її рідна мамка.
Чого ты, дочко, плачеш?
Як же ж мені ны плакаты:
Расплелы кіскы
На дрібні снизкы (мелкія косы).
Іще вчора звечора (с. Керстенці) [2, с. 75].

Того ж дня, у Керстенцях по закінченні виготовлення вінка для нареченої, молода триразово кланяється батькові, матері та всім рідним, а свашки співають:

Зелений барвін,
Зелений барвін,
Калынка са ломы,
Дитятко са клоны:
Отцеви і мамочки,
Всеї мої родыночки,
Найменшої дetyночки [2, с. 75].

Після цього усі присутні від нареченої йдуть з вінком, котрий потім дівчина прикріплює до шапки (чи капелюха) нареченого, дорогою співають:

Світы, місяцу-роговычу,
Нам всю дорожыцу,
Шобы мы ны зблудылы,
Віночка ны загубылы (с. Вітрянка) [2, с. 80].

У передвесільний період, у суботу, нареченого відправляють до священика, а потім святять, а потім рідних і знайомих запрошувати на весільний вечір і приспівують:

Мама сына родыла,
Місяцем обгородыла,
Сонцем вперезала,
В село выряжала,
Благословы, Боже,
Отець і маты
Свою дetyну
В село выряжаты (с. Керстенці) [2, с. 75-76].

Субота найбільш насичений весільними ритуалами день, коли відбуваються основні обрядо-

дії. Наступна – посад молодих. Існувала у с. Керстенях й спеціальна пісня-запрошення нареченого до посажених (весільних – В. К.) отця і матері („батька” і „матки”).

Просьмо, батьку, з нами ідіть
Та й с собою матку беріть
Не в далеку дорогу,
Льш до столу молодого [2, с. 76].

У селі Вітрянка Сокирянського району коли заводили нареченого і наречену за стіл на так званий „посад” співали:

Брат сестру за стіл веде.
І хто тубі, сестро, наймильніщый?
Наймильніщый отець,
Наймильніща мати,
І молодый Іванко [2, с. 80].

Окрема пісня виконувалася як запрошення посаженого „батька” (а також інших гостей, котрі знаходилися в кімнаті) до весільної вечери.

Сывый сокол в постолах скаче,
В червоных чобітках пляше,
І йїсть, і пьє. і в бубен бьє,
В сопівочку грає,
Батька прыпрошає:
Батьку честный,
Батьку поважный!
Повечеряйты з нами:
Пшеничный хліб,
Солоткій мід,
Ще й выно зелене,
Для батька поставлене (с. Керстенці) [2, с. 76].

Під час посадовлення за стіл „посаженої матері” („матки”) у с. Вітрянка співали:

Йїлы, маточка, йїлы,
Пів горобчика зїлы,
В масельце мочаючы,
По столі качаючы [2, с. 80-81].

Давнім звичаєм в українських селах Буковини є похід молодого по молоду, котрий зберігся до нашого часу. У такому „поїзді” йдуть наречений, дружки („бояри”), світилки, старости, свашки і молодь. При виражанні молодого співали:

Із-за горы ясний місяць сныяє,
Із-за другої Іван конем грає,
На праві руці сріблый перстїнь має.
Грає-виграває, свої Марїї перстїнець дарує.
До него війшли селяны Кирстечина (с. Кирстинець),
Сталы перстїнець торгуваты.
Я сей перстїнець ны даю – ны продаю,
Я єго Марїї подарую [2, с. 77].

У будинку молодої „поїзжан” пригощають і тоді забирають її з батьківської хати до нареченого, співають:

Бувай, матко, здорова,
Бо я вже ны твоя.
Дай вареньки кочалысті (круглі)
Ще й вольки чубанысті [2, с. 77].

При виряджанні молодої кілька разів співають спеціальну пісню до того часу, поки батьки не „видадуть” доньці-нареченій її придане.

Із-за горы ясний місяць сныяє,
Выбирайся, Маріє, з нами.
Як же мені з вами ся выбираты,
Ны хочы ненько сыві волы даты (с. Керстенці) [2, с. 77].

Про молоду невістку, з появою її в будинку молодого, співали різноманітних жартівливих пісень, аби пом'якшити новий статус дівчини.

Утвори, мамко, ліску,
Бо везем тобі невістку,
А ще й вареньки кочалысті
І вольки чобанысті;
Коровы тобі ны здоїть,
Бо ся фоста боїть,
Хліба ны замісы,
Бо шмарок з носа высы (с. Керстенці) [2, с. 77-78].

Ця пісня жартівливо змальовує недосвідченість нової молодої господині. Вона виконувалася під час в'їзду нареченої з приданим.

Цілою низкою обрядодій позначений на Хотинщині понеділок. Цього дня „свашки”, йдучи по „посаженого батька й матір” („батька” й „матку”), співали:

У нашого батька
Мальована хатка,
Зелененькі лавочки,
Шоб сідали свашечкы [2, с. 78].

„Свашок” та інших учасників весільного „поїзда” у „посаженого батька” пригощали, а вони по поверненню співали:

А мы у батька булы,
Мід-горівку пылы,
Мід-горівку та й выно,
Дай ему, Боже, все добро (с. Керстенці) [2, с. 79].

У понеділок „свашки” провідували також будинок молодої. По відправленню з хати нареченого, вони перед порогом матері нареченої співали так:

Тубі, ненько, ны журытыся,
Тубі, ненько, высылытыся:
Твоя дочка добра
В зеленім жыті,
В червонім кармазыні [2, с. 81].

У сватів їм пропонували гостину, але вони висловлювали пісенне побоювання, щоб наречений не сердився на „свашок” за їх тривалу відсутність.

Буды ж нам, буды ж,
Забарылы ж нас люды,
Від пана молодого,
Бо мы служечкы его.
Ны бійтеса, люды,
Нічого вам ны буды,
Як там люды,
Так тут люды,
Нічого вам ны буды [2, с. 81].

Важливою складовою весільного обряду Хотинщини є „пропій” (обдаровування молодих – В. К.). Це один із заключних етапів весілля.

Пропій са бы чує
(тобто відчувається наближення закінчення весілля),
Мед-горівочку чує [2, с. 81].

„Пропій” міг відбуватися або в неділю, або в понеділок. Цього дня ввечері також виконувався обряд покривання голови нареченої. При цьому „жінки-свашки” співали:

Ны думай ты, Маріє, ны думай,
Переплылы дві річки, а третій Дунай.
А за Дунаєм черешенька с ягідкамы,
Бо вже тобі ны гуляти с парубкамы.
А вышенька-черешенька ны подастеса,
А твій станочек до дівочек ны придастеса.

П. Нестеровський зауважив, що вона до дівчат уже не пристане [2, с. 79].

Окрім текстів весільних пісень, які супроводжували сам хід обряду П. Нестеровський зафіксував на Хотинщині й цілий ряд ліричних зразків, що виконувалися молоддю та жінками дорогою до молодої, за весільними столами, під час забави, танців. Серед них знаходимо уривок чудової пісні сестри-відданиці, котра звеличує перед милим свого брата.

Бо мій братчык
Та істружений (утомлений),
Сьогодні с Хотиня
Та й приїзженный (приїхав).
Та й привіз мені
Дві-тры радуці (радісті):
Першая радість –
Та дорога сукня,
Другая радість –
Шоловый пояс (шовковий),
Третья радість –
Золотый перстінчык.
Дорога сукня
Слід замітає,
Шоловый пояс
Клубы вриває,
Золотый перстінчык
На пальці сіяє

(с. Вітрянка Сокирянського району Чернівецької області) [2, с. 84].

У цій добірці вміщено цілу низку ліричних пісень про кохання: „Вчора була неділочка”, „Летіла пава”, „Мала ненька сина”, „По той бік Дністра”, „Зацвіла калиночка” тощо. Тексти цих пісень зафіксовано також в селах Каплівка, Грозинці, Керстенці.

Як зазначає молода дослідниця О. Костик, усі тексти весільних пісень, що були зафіксовані на Хотинщині у нотатниках В. Яблоновського та П. Нестеровського, можна поділити на дві групи. Пісні першої групи відображають обрядові дії, обрядові вчинки героїв, безпосередньо фіксуючи той чи інший обрядовий акт весільної драми одночасно з його виконанням. У них переважно фігурує молода, мати, брат. Записувачі чітко вказували, який елемент весільного обряду супроводжує та чи інша пісня. Так, скажімо, до записів із с. Керстенці П. Нестеровський додав коментар: „як вінок шують, косу розплітають” („Ходи, голубко, по голубнику”); співають під час того, як ведуть молодих за стіл на так званий „посад” („Брат сестру за стіл веде”); співають під час покривання молодої в понеділок увечері („Ни думай ти, Маріє, ни думай”); наречена перебирається в будинок нареченого („Бувай, матко, здорова”). До другої групи відносимо ліричні тексти, в них зустрічаємо звертання до батька („У неділю рано море си розіграло”, „Станьте, дядику, наперед мене”), що свідчить про їх пізніше походження, емоційний елемент в них дещо більший, ніж у попередній групі. Усі сюжети і мотиви цієї групи безпосередньо пов’язані з усіма дійовими особами весільного обряду Хотинщини [1, с. 118].

Отже, аналіз весільних пісень Хотинщини, котрі зафіксували на Буковині в першій половині двадцятого століття В. Яблоновський та П. Нестеровський, показав, що за змістом і функціональним наповненням вони мають спільну генетичну основу із загальноукраїнськими, але водночас їм властиві й певні локальні особливості. Дуже різноманітні за формою, характером виконання, вони завжди органічно пов’язувалися з конкретним етапом весілля. Своєрідність пісень буковинської (бессарабської – В. К.) етнографічної зони чітко виражена у виконанні окремо для молодого і молодої, у виголошенні старостою промов, а також благословення батьків, старости перед початком певної обрядодії. Тексти в основному повні, художньо досконалі, записані з максимальним збереженням особливостей діалекту. Однак не всі тексти супроводжуються розлогими коментарями, що утруднює почасти деякі моменти розуміння самого обряду. Та це – перші нариси комплексів весільного обряду Хотинщини.

Література

1. Костик О. До проблеми вивчення весільних пісень Буковини (за матеріалами першої половини ХХ ст.) / Олена Костик // Науковий вісник Чернівецького університету – Вип. 394-398. – Чернівці: Рута, 2008. – С. 115-118.
2. Нестеровский П. А. Материалы по этнографии бессарабских руссинов // Киевская старина. – 1905. – № 10. – С. 73-125.
3. Шубравська М. М. Весільна пісенність на Україні та її обрядова функція // Весільні пісні: У 2-х кн. – К.: Наук. думка, 1982. – Кн.1. – С. 11-53.
4. Шубравська М. М. Українська весільна пісня і дійсність // Весільні пісні. – К.: Дніпро, 1988. – С. 7-23.
5. Яблоновський В. Весілля в с. Отаках // Киевская старина. – 1905. – №8-9. – С. 205-227.
6. Яблоновський Володимир // Енциклопедія українознавства. – Т.10 / Перевидана в Україні. – Львів, 2000. – С. 3952.
7. Яківчук А. Ф. Вірний син Наддністрянської Буковини: До 130-річчя від дня народження Петра Нестеровського // Зелена Буковина. – 2000. – № 1-2. – С. 66-69.